ENTANSİF SÜT KEÇİCİLİĞİNDE TIRNAK BAKIMI

Saadet Bingöl **Ercan Mevliyaoğulları**
Ç.Ü.Z.F Zotekni Bölümüi Balcalı Adana

Giriş

Keçiler ucuz kaba yemlerden et, süt ve tiftik gibi hayvansal ürünler üreterek, yetiştiricisine önemli gelir kaynağı olan bir türdür. Bu hayvanlar gerek et, gerek süt, gerekse kıl ve tiftik üretimi ile sadece yetiştiricisine değil ülke ekonomisine de önemli katkıda bulunmaktadır.

Ancak, ülkemizde son 20 yılda keçi varlığı %52 azalmıştır (TÜİK 2012). Yine de, son dönemlerde hayvansal üretim içerisinde, keçi yetiştiriciliğine ilginin arttığı gözlenmektedir. Ülke hayvancılığı açısından bu sevindirici bir gelişmedir. Yapılan son araştırma verilerine göre toplam keçi varlığımız 7277953 baş olup, sağılan toplam keçi sayısı 2968157 baş, elde edilen süt miktarı 318273 ton, kesilen toplam keçi sayısı 1254092 baş ve elde edilen et miktarı ise 26318 ton olarak gerçekleşmiştir. Tarımsal işletmelerde üretilen sütün %3,3'ü, üretilen kırmızı etin % 4,6'sı keçilerden elde edilmektedir (TÜİK 2012). Bu bilgiler ile artan Türkiye nüfusunun et ve süt ihtiyacına önemli katkı sağladığı anlaşılmaktadır.

Resim.1 Ülkemizde son 20 yılda keçi varlığı %52 azalmıştır .

Resim.2 Çayır ve mera imkânlarının olmadığı yerlerde üretici yüksek verimli kültür ırkları İle çalışmak zorundadır.

Keçi yetiştiriciliğinde üretim biçimini belirleyen aslında rakım yani deniz seviyesinden olan uzaklık ve yükseklikltir. Düz ovada, çayır ve mera imkanlarının hemen hemen hiç olmadığı yerlerde üretici yüksek verimli kültür ırkları ile çalışmak zorundadır. Düz ovadan yamaçlara doğru çıkıldıkça kültür ırkı melezleri yetiştirilmelidir. Üretici bir taraftan yerli hayvana göre daha yüksek verimli, diğer yandan kültür hayvanlarına göre daha dayanıklı hayvanlara sahip olmalıdır. Yüksek verimli kültür ırklarının yetiştirilemediği yüksek dağlık bölgelerde Kıl keçisi yetiştirilmelidir.

Resim 3. Barınak ve zemin yapısı keçi ayak sağlığında farklılık oluşturmaktadır.

Entansif üretimde, doğal koşullardan alınan keçilerde koşullara bağlı çeşitli rahatsızlıklar ortaya çıkabilmektedir. Burada özellike barınak ve zemin yapısı keçi ayak sağlığında farklılık oluşturmaktadır. Uzun süre meraya çıkmayan süt keçilerinin tırnakları uzamakta ve problem olmaktadır. Ancak tırnak bu hayvanlar için çok önemli olup, yem yenmesi, süt vermesi ve aşım işlerinin normal bir şekilde yürütülebilmesi , sağlıkla yürüyüp hareket edebilmesine bağlıdır.

Keçilerde tırnak anatomisi

Keçilerin ayakları, kaya ve dik yamaçlar üzerinde sorunsuz dengede kalabilecek yapıdadır. Bu özelllikler çok dik yamaçlarda bile hareket etmesini sağlar. Keçilerde ayak problemi olursa hayvanın verimi düşebilir. Sağlıklı ayaklar, iyi kesilmiş bir tırnak hayvanın zor arazi şartlarında tutunabilmesi için zaruridir.

Resim.4 Ayakları problem olursa hayvanlarda verim düşebilir.

Keçiler çift tırnaklı yani çatal ayaklı hayvanlardır. Bu iki tırnak insan elinin üçüncü ve dördüncü parmak benzeridir. Dış yada yan pençe , ve iç yada medyal pençe yoktur. İki pençe arasında ki boşluk interdigital deri olarak adlandırılır. Tırnağın her bölümü farklı fonksiyon ve büyüme aşınma gibi farklı oranları vardır. Keçilerin tırnak özellikleri bakımından şekil, anatomik yapısı ve fizyolojisi hakkında bilgiler sınırlıdır. Boynuz tabakası, tırnağı kaplar ve bu boynuz tabakası her zaman uzar. Tırnağın boynuz tabakasının altında bir çok damar ile birlikte yumuşak doku yer alır. Boynuz tabaka yumuşak tabakayı korur. Normal bir tırnakta boynuz tabakası fazla kalın değildir. Tırnak duvarı ve tabanı keratin ve su yapılıdır. Beyaz çizgi olarak adlandırlan tırnak duvarı ve tabanı oluşturan dokular tırnağın alt çevresinde yer almaktadır. Bu alan fiziksel hasar ve bakteriyel istilaya karşı hassastır.

Resim.5 Keçiler çift tırnaklı yani çatal ayaklı hayvanlardır

Keçilerde tırnak bakımı

Keçilerde ayak bakımı çok önemlidir. Tırnaklar, ayak ve hayvan sağlığı açısından belirli aralıklarla kontrol edilmelidir. Rahatsız edici bir tırnağın en belirgin işareti hayvanı yürürken gözlemlediğimiz topallık veya aksamalardır. Keçinin topallaması tırnağın, uzaması, şekil bozukluğu veya tırnak hastalıkları nedeniyle olabilir. Bu durum hayvanın hareketini güçleştirir ve çeşitli duruş bozukluklarına neden olabilir. Bununla birlikte yem yeme, döl verimi, süt ve et veriminde azalmaya ve hatta ölümlerine neden olabilmektedir.

Tırnakta vücutta bulunan diğer dokular gibi hastalanır. Başlıca ayak hastalıkları (tırnak çatlakları, tırnak düşmesi ve tırnak kalınlaşması), tırnak taban hastalıkları (taban ezikliği, taban ülserleri ve ökçe aşınması), tırnaklar arasındaki deri kısmın hastalıkları (laminitisler, kıl torbası yangıları, tırnak arası yaralar), eklem şişmeleri, tendonların (ayak bağları) zedelenmesidir.

Resim.5 Tırnak büyümesi çok aşırı durumlarda hayvanın gezinmesini ve hareket etmesini zorlaştırmaktadır.

Pek çok faktör, genetik, barınak tipi, egzersiz, mevsim, yaş, gebelik ve laktasyon ile besleme koşulları, ayak sağlığı üzerinde etkilidir. Bu faktörlerin birisi veya birkaçı bir araya gelerek sürünün ayak sağlığını belirlemektedir. Düzenli tırnak bakımı ise diğer faktörlerin etkilerini en aza indirme etkisine sahip tek yoldur.

Genetik: Ayak tırnak açısı, tırnak yüksekliği, tırnak yapısı, topuk yüksekliğ ve uzunluğu ile tırnak şekli gibi faktörler ile tırnak sağlamlığı gibi faktörler etkili olmaktadır.

Çevre: Ahır içi veya hayvanın içinde yaşadığı barınak içinde hayvanın ayaklarının direk temasta olduğu alanlar ve besleme konuları gelmektedir.

Resim.6 Genetik, barınak tipi, egzersiz, mevsim, yaş, gebelik ve laktasyon ile besleme koşulları, ayak sağlığı üzerinde etkilidir.

Tırnak büyümesi çok belirgin olduğu aşırı durumlarda hayvanın gezinmesini ve hareket etmesini zorlaştırmaktadır. Bu durumda düzenli tırnak kesimi yapılmalıdır. Tırnak kesme işleminin maliyeti çok düşükken hayvancılıkta gelir bakımından etkisi büyüktür.

Tırnak kesimi

Ayaklar hayvanın ağırlığını dörde bölerek yere eşit olarak dağıtılmasını sağlar. Böylece keçinin rahat hareket etmesini ve dolayısıyla da gerekli yaşamsal ihtiyaçlarını karşılamasını sağlar. Hayvan ayaklarının yer ile temas ettiği nokta olan tırnaklarının üzerinde durduğu nokta olup, tırnak tabanını yapısı, tırnak uzunluğu, tırnağın sağlamlığı gibi faktörler çok önemlidir. Tırnak kesme işlemi, doğal koşullarda yürüdüğü alan ve yaşam alanları olan toprak zeminler tarafından yapılan tırnak kesim ve törpüleme işlemlerinin insanlar tarafından teknik bilgi kullanılarak yapılmasıdır.

Tırnak bakımında ilk anlaşılacak nokta yaşamsal faaliyetlerini rahatlıkla gerçekleştirebileceği sağlıklı uzunlukta ve dokuda olması için yapılan kesme ve dezenfekte etme işlemleridir.

Resim.7 Keçide uzamış tırnak

Tırnak kesme işlemi tırnaktaki fazla dokuları ortadan kaldırmak için yapılır. Tırnak kesimi uzmanlık ve tecrübe gerektiren bir iştir. Tırnak kesiminde dikkat edilmesi gereken konu, canlı tırnak dokusunun zedelenmemesi ve tırnağa rahat yürümeyi sağlayabilecek düzgün şeklin verilmesidir. Tırnak kesimi, tırnak bıçağı ya da makası kullanılarak yapılır. Keskin bir bıçak ile de tırnak kesimi teknik olarak yapılabilir. Ancak tırnak özellik ve ölçülerinin bilinmesi gerekir.

Resim. 8 Değişik şekillerde uzamış problemli tırnaklar

Usta bir tırnak bakıcısı, özel aletleri kullanarak tırnak kesimi yapmaktadır. Bugüne kadar geliştirilmiş çeşitli tırnak bakım aletleri bulunmakla birlikte hangi aletin kullanılacağı, tırnak kesimindeki tecrübe ve tercihe bağlı olarak değişmektedir.

Tırnak bakımında işlem sırası genelde 3 aşamadır:
1- İç tırnak ön uzunluğunu 3.5 cm ve tırnak tabanı yerden 5-7 mm yükseklikte olmalıdır.
2-Dış ve iç tırnak mümkün olduğunca aynı uzunluk ve yükseklikte olmalıdır.
3-Taban şekli önemli olup doğal taban şeklinin korunması gerekir.

Tırnak bakımı yapılırken ayak tabanı ve tırnak arasındaki hassas deri kısmı ayrıca ve dikkatli bir şekilde kontrol edilmelidir. Bu kısımda iltihap, yara veya yabancı cisim batması gibi problemler olabilir. Bunun dışında, tırnağa alt taraftan bakıldığında tırnağın arka kısmında yer alan topuğun taban kısmı vücut ağırlığının büyük bir kısmını taşıdığı için bu kısmın güçlendirilmesine dikkat edilmelidir. İki tırnak arasında yer alan kılsız deri kısım ise kirli ahır zemini ile sürekli temas halinde olduğu için havasız ve ıslaktır. Bu nedenle hastalıklara hassas olup kötü koku, yumuşaklık veya iltihaplı durum olup olmadığı kontrol edilmelidir.
Tırnak kesme sırasında hayvanlar elden geçirilirken görülecek diğer yara ve apseler de antiseptiklerle dezenfekte edilmelidir
Ancak ciddi problemler varsa bir veterinerin muayene etmesi hastalığın tedavisi ve ayak sağlığının korunmasında çok önemlidir.

Resim10. Keçiler için kuru yer sağlayacak zemin düzenlemesi olmasına dikkat edilmelidir.

Tırnak hastalıklarına karşı alınabilecek önlemler:
Sürü sağlığını tehdit eden ve ciddi ekonomik kayıplara neden olan topallık ve ayak hastalıklarının son yıllarda giderek artmıştır. Bu konuda yetiştirme sisteminin ekstansiften entansife geçişi de etkili olmuş olabilir. O nedenle entansif sistemlerde düzenli tırnak bakımı gereklidir. Bu şekilde, entansif süt keçiciliğinde ayak problemlerinin minimuma indirilmesi mümkün olacaktır. Entansif süt keçiciliği işletmelerinde ayak sağılığı için alınabilecek önlemler aşağıda sıralanmıştır.

Tırnağı sağlam ırk seçimi : Ayak özellikleri ve bacaklar tipe ve ırka göre vücudu kolay taşıyabilecek kuvvette olmalıdır. Keçilerin, genellikle uzun yürüme mesafesine sahip mera hayvanları olduğu düşünülürse, bacakların sağlam yapılı ve düzgün duruşlu olması gerektiği anlaşılır.

Barınak ve zemin yapımı: Ahırda gezinti alanının, mümkünse topraktan, değilse pürüzlü ve oluklu bir şekilde hazırlanması ve ahır bölmelerinin mümkün olduğunca bir örnek yapıda olması; serbest ahırda keçi için kuru yer sağlayacak zemin düzenlemesi olmasına dikkat edilmelidir.

Ayak banyosu temini: Ayak banyoları ayak hastalıklarından korunmak için, ahır hijyenini sağlayan ve tüm hayvancılık işletmeleri için uygulanması gereken bir yöntemdir. Ayak banyolarının uygulanmasın dan önce padok yada mera dönüşü hayvanların ayakları basınçlı su ile temizlenmeli ve parmak arası birikintileri uzaklaştırılmalıdır. Ayak banyosunun kış aylarında haftada bir veya iki kez uygulanması esastır. Hastalık durumunda ya da ahır hijyeni iyi sağlanamadığı durumlarda her gün uygulanmalıdır. Ayak banyosu için en çok kullanılan ve en ekonomik olan maddeler formalin , bakır sülfat (göz taşı) , çinko sülfattır. Formalin %

3’lük (100 lt suya 3 lt) , bakır sülfat % 2.5 ‘ lük (100 lt suya 2.5 kg) olarak ayrı ayrı kullanılabilinir.

Düzenli ve dengeli besleme ve yemleme programı uygulamak: Süt keçileri için hazırlanan rasyon anahtar bir role sahip olup yüksek oranda kesif yem ve düşük oranda kaba yem içeren bir rasyonla besleme koşullarında, özellikle laktasyonun ilk dönemlerin de olan süt keçilerin de asidozis (arpalama, şişme) sonucu laminitise (tırnakla derinin birleşim yeri iltihapları) sebep olacaktır (Görgülü, 2002). Aynı şekilde şap hastalığı sonucunda da laminitis görülmektedir. Laminitis timpani, sindirim veya yem tüketiminin durması gibi olgulara yol açan kaba yem konsantre yem oranın çok dar olmasının bir sonucudur. Laminitis ruminal asidoz ile ilişkilidir. Hastalık topallığa ve sürekli bir rahatsızlığa neden olur. Laminitise maruz keçiler ayaklarındaki ağrılar nedeniyle yemlemeye daha az zaman ayırmak durumunda kalırlar. Buna bağlı olarak yem tüketimi, kuru madde tüketimi ve süt verimi düşer. Beslemeden kaynaklanan tırnak hastalıkları görülme olasılığı ketozis, rasyon ham protein düzeyinin fazlalığı, süt üre miktarının 350 mg/kg'dan fazla olması,nişasta ve şekerin sınır değerlerin üzerine çıkması durumunda önemli derecede yükselmektedir. Beslemeden kaynaklanan tırnak hastalıklarının ortaya çıkması sütteki somatik hücre miktarı ve döl verimimi bozuklukları (sakin kızgınlık, yumurtalık kistleri, uterus kistleri) ile pozitif ilişkilidir. Tırnak problemlerinde biyotin önemli rol oynamaktadır yüksek verimli keçilerde rasyona eklenecek biyotin yararlı sonuçlar gösterecektir.

Resim11. Tırnak hastalıkları beslenmeden de kaynaklanmaktadır.

Düzenli tırnak bakımı:Yılda en az iki kez tırnak bakımı yapılmalı ve kuruya çıkmadan önce de keçiler tırnak kontrolünden geçirilmelidir. Tırnak uzaması özellikle bahar aylarında maksimum olup bu dönemde daha dikkatli olunması ayak sağlığı konusunda başarıyı artırır.

Kaynaklar

Görgülü, M., 2002. Büyük ve Küçükbaş hayvan besleme. Ç.Ü.Z.F Genel yayın no: 244, ders Kitapları yayın no:A-78

Özkütük, K., Göncü, S., K., Ulubilir, M., 2000. Sığır yetiştiriciliğinde tırnak bakımı. Cine Tarım Dergisi, Yıl:3, Sayı:29,36-37, Ekim, 2000.

Mackenzie D (1993) Goat Husbandry (Fifthedition). Faber and faber. London. Chaper 7.

Taylor ER, Field TG (2001) Scientific Farm Animal Production (Seventh edition). Prentice- Hall Inc., New Jersey, Chapter 22.